

Prilog istoriji obeležavanja Međunarodnog dana žena¹

„Svaka ženska tradicija u patrijarhatu je raskomadana“, napisala je Meri DeJli u svojoj knjizi *Pre Boga oca*, 1973. godine. To znači da se žene suočavaju sa fenomenom brisanja, kako njihove sopstvene istorije, tako i njihovog postojanja kao biološkog pola. To znači da feministkinje moraju da rade na otkrivanju žena iz prošlosti, tragajući za tragovima koje su te žene za sobom ostavile. Na taj način se ne interveniše samo u glavni tok, nego se preuzima odgovornost za „propuštenu istoriju“² kako bi se gradilo sećanje za budućnost, tako da sledeća generacija feministkinja neće samoj sebi izgledati poput „izrasline na zidu svog vremena“³, zbog toga što se svaka naredna generacija žena suočava sa „fenomenom prekida“⁴ koji naseljava kako živote tako i rad žena. Žene koje ubuduće budu donele političku odluku da organizuju obeležavanje 8. marta imaju na koga da se naslone, ne moraju sve da počinju od početka. Da bi znale kuda idu, moraju da znaju gde su bile.

I hleb i ruže!

- **8. marta 1857.** - ulicama Njujorka marširaju tekstilne radnice, na taj način protestujući protiv neljudskih uslova rada i preniskih primanja.
- **27. avgusta 1910.** - na Drugoj socijalističkoj internacionali u Kopenhagenu Klara Cetkin predlaže da se u sećanje na ove proteste 8. mart proglašuje Danom žena.
- **8. marta 1914.** - žene u Srbiji prvi put obeležavaju Međunarodni dan žena. Sekretarijat žena socijaldemokrata organizuje proslavu u Socijalističkom narodnom domu, gde radnica Draga Stefanović drži predavanje „O značaju međunarodnog dana žena.“
- **8. marta 1975.** - Ujedinjene nacije počinju da obeležavaju 8. mart kao Međunarodni dan žena.
- **8. marta 1988.** - u Zagrebu žene osnivaju SOS telefon za žene i decu žrtve muškog nasilja.
- **8. marta 1989.** - u Ljubljani osnovan SOS telefon.
- **8. marta 1990.** - u Beogradu osnovan SOS telefon.
- **8. marta 1991.** - u Beogradu u SKC održana osnivačka skupština Ženskog parlamenta u organizaciji feminističke grupe Žene i društvo, Ženske stranke i Ženskog lobija.
- **8. marta 1992.** - u Beogradu osnovan Centar za ženske studije.

Tokom ratova – aktivnosti Žena u crnom, 8. mart

*Mi smo zemaljske žene – nebeski narod prepustimo muškarcima, militaristima!
Niko nas nije pitao! Žene protiv rata i nasilja nad ženama!*

8. marta 1992. godine – Žene u crnom su organizovale protest protiv rata, ubijanja ljudi, razaranja gradova, etničkog čišćenja

¹ Ovaj tekst je doprinos alternativnoj istoriji ŽUC-a (po sugestiji Staše Zajović) tj. uviđanje važnosti koju za istoriju feminističkog pokreta ima čin beleženja i upisivanja angažmana istog u istoriju.

² O fenomenu propuštene istorije piše beloruska nobelovka Svetlana Aleksijevič, između ostalog i u svojoj knjizi „Rat nema žensko lice“

³ Mišel Klif, Beleške o nemosti, u časopisu *Grešna mudrost* br. 5, zima 1978.

⁴ Ibid.

8. marta 1993. - Žene u crnom zajedno sa drugim ženskim grupama (SOS telefon, Grupa za žene silovane u ratu, Ženski lobi, Ženske studije) organizovale su niz aktivnosti povodom pod sloganom „*Niko nas nije pitao!*“:

- Protest na Trgu Republike u Beogradu; organizovana je javna antiratna manifestacija, u znak otpora srpskom režimu, kao i svim nacionalističkim muškim politikama na jugoslovenskom geografskom prostoru, muškom nasilju prema ženama u ratu, ali i u miru, militarizmu, ratnom silovanju.
- U prostorijama Centra za antiratnu akciju, predstavljen je zbornik „*Žene za mir*“ u izdanju Žene u crnom Beograd i Pančevo (na srpskohrvatskom, engleskom i italijanskom jeziku), kao i „*Antiranti bilten SOS telefona za žene i decu žrtve nasilja*“;
- Ženska antiratna radionica „*Ima li kraja ratu?!*“.
- Manifestu „*Niko nas nije pitao! Žene protiv rata i nasilja nad ženama!*“ povodom 8. marta 1993. naglašeni su feministički antiratni stavovi: Stop silovanju, ratu, etničkom čišćenju, razaranju gradova i prirode i prijateljskih odnosa; nismo odlučivale o ratu – želimo da odlučujemo o miru; želimo društvo bez vojnika i vojnkinja; žene siluju muškarci, a ne njihova nacionalnost; mi nismo i nećemo da budemo podanice militarističkog režima; po nacionalnosti smo žene; Sarajke, mi vas volimo itd.

8. mart 1994. - Ulična akcija je bila posvećena borbi protiv rata na prostorima Jugoslavije, kao i omažu feminističkoj internacionalističkoj solidarnosti aktivistkinja iz celog sveta sa ženama u crnom Beograd pod sloganom „*Podržavaju nas Žene u crnom u celom svetu!*“

8. marta 1995. - Žene u crnom na svom protestu u crnini i ćutanju, prvi put iznose transparent na kome piše „*Albanke su naše sestre*“ u znak solidarnosti sa Albancima sa Kosova, kao i protiv policijske i svake druge represije nad albanskim narodom na Kosovu. Petorica muškaraca napadaju aktivistkinje Žena u crnom, kao i trojicu italijanskih pacifista, dok su prijateljici iz Švedske polomili kameru. Tom prilikom transparent biva uništen. I to će se ponavljati iz godine u godinu kako isti bude bio istican.

Nakon okončanja rata u Hrvatskoj i BiH, Žene u crnom nastavljaju obeležavanje Međunarodnog dana žena. Ti protesti se mogu podeliti na dve faze: Prvu fazu od 1996. do 2007. obeležila je uglavnom internacionalistička solidarnost kao i borba za kažnjivost ratnih zločina i Drugu fazu od 2009. do 2020. koju je pretežno obeležila borba za reproduktivna i radna prava žena u Srbiji.

I faza - od 1996. do 2007.

Broj aktivistkinja koji učestvuju na ovim protestima i marševima je varirao. U početku je to bila mala grupa žena ili kako je neko nekada negde napisao „*protiv zla*“. Kasnije, kako se širila Mreža Žena u crnom, broj aktivistkinja je rastao. Na tim protestima i marševima učestvuju aktivistkinje iz raznih krajeva kako Srbije, tako i regiona. Često kao podrška, dolaze naše međunarodne prijateljice.

8. marta 1996. - Žene u crnom organizuju protest solidarnosti sa ženama Alžira, a protiv fundamentalističkog nasilja.

8. marta 1997. - Žene u crnom učestvuju u građanskim opozicionim protestima protiv izborne krađe, koji su započeli 15.11.1996. godine, između ostalog sa transparentom *Solidarnost sa Nezavisnom unijom albanskih studenata u Prištini*.

8. marta 1998. - Žene u crnom su stajale sa porukama koje su bile ispisane na albanskom, engleskom, hebrejskom, španskom jeziku, izražavajući solidarnost sa Alžirkama, Avganistankama, Pakistankama, Majkama sa Majskog trga, Ženama Srebrenice, antimilitaristkinjama u Rusiji i Španiji.

8. marta 1999. - Žene u crnom organizuju stajanje u crnini i ćutanju *Za mir na Kosovu* pod sloganom *Polje pakt nego rat!*

8. marta 2000. - Žene u crnom organizuju protest pod sloganom *Solidarnost sa različita je politika u koju verujemo*, a protiv svakodnevice fašizma u Srbiji.

8. marta 2001. - Žene u crnom organizuju ulični marš pod sloganom *Ženska solidarnost protiv nasilja i rata* - čin solidarnosti sa svim ženama na planeti koje se suprotstavljaju ratu i nasilju. Tog dana, osnivačici Žena u crnom Staši Zajović, u ime Međunarodne mreže Žena u crnom, u Njujorku je uručena Prva milenijumska nagrada za mir UNIFEM-a (specijalizovane agencije UN-a za žene).

8. marta 2002. - Žene u crnom protestuju u znak podrške aktivistkinjama mirovnih pokreta koje deluju u teškim okolnostima - ženama u Izraelu/Palestini, Kolumbiji, Avganistanu, Alžiru, Pakistanu.

8. marta 2003. - Žene u crnom organizuju niz aktivnosti:

- Protest u crnini i ćutanju protiv rata u Iraku pod sloganom *'Don't attack Iraq' i, Globalizujmo žensku solidarnost!*
- *Globalizacija mira, solidarnosti i socijalne pravde* – trodnevni međunarodni skup (6, 7. i 8. mart) zajedno sa Centrom za ženske studije iz Beograda.
- Promocije publikacija: „*Globalizacija: problemi, dileme, odgovori*“, promocija knjige „*Žene za mir*“, promocija reprinta knjige Nede Božinović „*Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku.*“

U Hag, u Hag, svi zločinci u Hag!

6. marta 2004. - Žene u crnom, Beograd zajedno sa aktivistkinjama Ženskog centra, Leskovac organizuju Marš u Leskovcu pod sloganom ***Ženska solidarnost je naša snaga!***

8. marta 2004. - Žene u crnom marširaju u Beogradu pod sloganom *Dobar glas daleko se čuje!* Tog dana, nadležnim organima Republike Srbije predaje se ženska mirovna inicijativa *Ne u naše ime, ne sa našim novcem!*, u kojoj se zahteva bezuslovno izručenje svih osumnjičenih za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije Haškom tribunalu, kao i sa zahtevom da se ne šalju vojne jedinice u tzv. mirovne misije u Irak. Ovoj inicijativi predatoj nadležnim institucijama u pomenutim državama pridružilo se više stotina nevladinih organizacija i udruženja sa prostora bivše Jugoslavije.

5. marta 2005. - Žene u crnom zajedno sa Kulturnim centrom Damad, Novi Pazar, uz učešće aktivistkinja Mreže ŽUC-a iz cele Srbije, organizovale su u Novom Pazaru niz aktivnosti pod sloganom *Nećemo nazad – tražimo svoja prava!*

- Ženski mirovni marš u Novom Pazaru ***Ulice su naše! Ženska solidarnost je naša snaga!***
- Radionice, panel diskusije o posvećena reproduktivnim pravima, borbi protiv klerikalizacije društva i rastućih fundamentalističkih tendencija.

8. marta 2005. - Žene u crnom marširaju u Beogradu, uz performans *Nosim vaš plod* koji je izveden u saradnji sa Institutom za angažovano pozorište i umetnost, a protiv klerikalizacije društva, propagande rađanja za potrebe, države, nacije, armije, crkve, a za promociju reproduktivnih prava.

8. marta 2006. - Žene u crnom su organizovale niz aktivnosti:

- Ženski mirovni marš u Beogradu pod sloganom ***Nećemo nazad – branimo svoja prava!*** uz performans protiv klerikalizacije društva *Naučila sam lekciju* u saradnji sa Institutom za angažovanu umetnost.
- Protest ispred Ambasade SAD sa parolom *Žene kažu ne ratu – stop ratu u Iraku!*
- Protest ispred Ambasade Rusije povodom davanja garancije za lečenje Slobodana Miloševića, kao i protiv vojnog i policijskog nasilja u Čečeniji.
- Žene u crnom Skupštini Srbije predaju zahtev za usvajanjem *Rezolucije Žena u crnom Žene, mir, bezbednost* (predate 31.10.2005.).
- Narodna inicijativa *Ne u naše ime* – prikupljanje potpisa protiv Zakona o pomoći haškim optuženicima i njihovim porodicama. Ovu narodnu inicijativu pokrenula je grupa građanki protiv Zakona o finansijskoj pomoći haškim optuženicima i njihovim porodicama; prikupljeno je preko 18 000 potpisa koliko je zakonom utvrđeno i potpisi su predati Narodnoj skupštini Republike Srbije aprila 2004. Mreža žena u crnom organizovala je prikupljanje potpisa po celoj Srbiji; narodna inicijativa ni do sada nije uvrštena u dnevni red skupštinskog zasedanja zbog čega su Žene u crnom organizovale više protestnih akcija.

8. marta 2007. - Žene u crnom učestvuju u uličnoj akciji *Imaš pravo i Stop diskriminaciji žena* koju je organizovala sekcije žena sindikata Nezavisnost.

7. marta 2008. – Zabrana 8. marta u Beogradu!

- Rešenjem br.212-113/58 Policijske stanice Stari grad, zabranjena su sva javna okupljanja u organizaciji Žena u crnom povodom obeležavanja stogodišnjice 8. marta u Beogradu, uz obrazloženje da bi „*time došlo do ometanja saobraćaja, ugrožavanja zdravlja, bezbednosti ljudi i imovine*“.
- Aktivistkinja Lepa Mladenović je tom prilikom napisala da su „*aktivistkinje tokom svih godina protesta naučile da iščitavaju fašizam iz tekstova kabineta predsednika vlade*“, kao i to da na osnovu teorije znaju da „*svaka zloupotreba moći povlači sa sobom falsifikovanje stvarnosti*.“

- Borka Pavićević je poručila: „... U fašizmu anestezirane demokratije... Dajte još jednom da izbacimo Kseniju Anastasijević sa Univerziteta. Dajte da još jednom pregledamo Isidoru Sekulić, da proverimo da li je bila uistinu udata, ili nevinna. Dajte da ismejemo Anicu Savić Rebac, bila je čudo, radom, životom i smrću.“
- **15. marta 2008.** - Žene u crnom uz podršku desetina drugih organizacija civilnog društva održavaju marš pod sloganom *Dosta zabrana, nasilja i straha!*

II faza – od 2009. do 2020.

U ovoj fazi je broj aktivistkinja porastao od početnih stotina do blizu hiljadu. Marševi su uvek organizovani tokom dana, osim marša 2019. koji je organizovan noću. Energija koja se osećala, energija koju su žene širile jedna ka drugoj, u duhu pobune, buđenje nade, hrabrost da se bude u svim svojim razlikama i drugostima, tematska raznovrsnost samo su neke od stvari koje su obeležile ženske ulične marševe.

Ustajte, ugnjetene na svetu!

8. marta 2009. - Žene u crnom organizuju:

- Marš „*Sto prva godina u ženskoj solidarnosti*“ uz učešće aktivistkinja kako iz Srbije, tako i iz Bosne i Hercegovine.
- U Centru za kulturnu dekontaminaciju održana dvodnevna konferencija posvećena braniteljicama ljudskih prava žena.
- Promocija dvanaestog po redu zbornika *Žene za mir* u izdanju Žena u crnom.

8. marta 2010. - Žene u crnom organizuju:

- Marš „*Solidarno za naša prava*“ koji je bio posvećen položaju žena na tržištu rada u Srbiji, u kojem su učestvovala radnice iz raznih delova Srbije.
- *Ulična pres konferencija*: na platou između Skupštine Srbije i Predsedništva Republike Srbije o položaju žena, diskriminaciji na seksualnoj, rasnoj i klasnoj osnovi, bezbednosti žena, o ignorantnom odnosu države prema zahtevima civilnog društva, itd. Na pres konferenciji su govorile: *Nevena Kostić* (Žene za mir, Leskovac), *Jelena Simić* (Centar za unapređenje pravnih studija, Beograd), *Vera Kurtić* (Ženski prostor, Niš), *Dragana Vučković* (Labris, Beograd) i *Stasa Zajović* (Žene u crnom, Beograd).

8. marta 2011. - Žene u crnom organizuju niz akcija pod sloganom „*Za radna prava žena*“:

- *Ženski ulični marš*; performansi na Trgu Republike i kod Beograđanke posvećene radnicama u tekstilnoj industriji, u celom svetu i u Srbiji;
- Centar za kulturnu dekontaminaciju/CZKD - izložba umetnice *Jovane Dimitrijević* iz Leskovca u znak solidarnosti sa tekstilnim radnicama u Srbiji; izložba je inspirisana tezom Virdžinije Vulf da „žene treba da rašiju stare haljine i ponovo ih sastave, ali sasvim drugačije. Ovo se odnosi na uloge koje su ženama nametnute, kao i na pozicije koje imaju u društvu“ itd.

- Projekcija filmova sa prethodnih obeležavanja 8. marta, značajnih datuma iz istorije ženskog otpora u Srbiji i svetu „*Uvek u pobuni – kontinuitet ženskog otpora*“;
- Projekcija filmova feminističkog internacionalizma i solidarnosti posvećeni su ženama Egipta, Jemene i zemljama Magreba;
- Nastup horova Proba i LewHore „*Za radna prava žena*“ i druženje...

8. marta 2012. – Žene u crnom organizuju niz akcija pod sloganom *Ni suviše, ni poslušne – i buntovne i solidarne*“:

- *Javno čitanje/Izveštaj sa terena o ženama u Srbiji* o kršenju radnih prava žena u Srbiji i u celom svetu, zbog čega je buntovnicama iz celog regiona i sveta odata je počast i priznanje ženama koje su pobunom obeležile prošlost; aktivistkinje su iskazale svoj bunt protiv diskriminacije, patrijarhata i ekonomskog zločina nad ženama;
- *Ženski ulični marš*, od Trga Republike do Kulturnog centra “Rex” a glavni slogan „Ni suviše, ni poslušne – i buntovne i solidarne“, praćen je i sloganom „Ni kurve, ni svetice – i žene i drugarice“.
- *Postavljanje spomen ploče Kseniji Atanasijević*: filozofkinji, feministkinji i antifašistkinji, u Jovanovoj 49. Ženski ulični marš je nastavljen od Jovanove do Kulturnog centra „Rex“, u Jevrejskoj ulici gde su održane druge aktivnosti u vezi sa radnim pravima žena, itd.

8. marta 2013. - Žene u crnom u saradnji sa Mrežom Žena u crnom Srbije i Rekonstrukcija Ženski Fond organizuju:

- Marš „*Zašto država spava dok krše moja prava - Zakon je mrtvo slovo na papiru, ja hoću da živim od svog rada!*“ posvećen radnim pravima žena. Akcijom je ukazano na postojanje ogromne razlike između prava predviđenih Zakonom o radu i svakodnevne prakse ugrožavanja radnih prava žena žena.
- Grupa žena je tokom marša, svedočila o kršenju njihovih radnih prava u celoj Srbiji.
- U Centru za kulturnu dekontaminaciju SOS Vlasotince je izveo igrokaz *Radna prava žena*.

8. marta 2014. - Žene u crnom, Rekonstrukcija Ženski Fond organizuju marš „*Žene – rad - glad! Manite se poklanjanja cveća, vratite nam naša preduzeća*“ koji je bio usmeren protiv ugrožavanja radnih prava žena (manje plaćene, prve među otpuštenima i nezaposlenima...), protiv neoliberalnog kapitalističkog modela, kao i pogubnog uticaja crkve i pojedinih zakona na reproduktivna prava žena.

8. marta 2015. - Žene u crnom organizuju zajedno sa Rekonstrukcija Rekonstrukcija Ženski Fond:

- Marš *Dostojanstven rad, a ne glad!*

- Interaktivnu izložbu *Solidarnost – internacionalizam – kontinuitet* u Centru za kulturnu dekontaminaciju.

8. marta 2016. - Žene u crnom i ženski fond Rekonstrukcija organizuju marš „*Dostojanstven rad, a ne glad*“.

8. marta 2017. - Mreža Žene protiv nasilja, u saradnji sa Ženama u crnom, Romske ženske mreže, Rekonstrukcija Ženski Fond i Levog samita Srbije organizuju:

- Marš „*Ustajte, ugnjetene na svetu - Solidarnost internacionalizam-kontinuitet*“;
- *Akcija solidarnost sa ratnim izbeglicama kod Ekonomskog fakulteta (tokom marša)*;
- U kulturnom centru 'Magacin' organizovana izložba postera i plakata ženskog otpora iz celog sveta pod nazivom *Internacionalistička solidarnost*.

8. mart 2018. - Mreža Žene protiv nasilja, Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Rekonstrukcija Ženski Fond, Astra, Romska ženska mreža, Mreža Žena u crnom Srbije, Mreža žena Rasinskog okruga, Levi samit Srbije i Konsultacije za lezbejke organizuju:

- **Marš *Smrt fašizmu - sloboda ženama***; kod Vlade Republike Srbije organizovan je protestni skup gde su pročitani zahtevi koji su 7. marta 2018. upućeni Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja a tiču se radnih, reproduktivnih i prava na život bez nasilja.

6. marta 2019. – Povodom 8. marta organizovana je, na inicijativu ŽUC-a, feministička akcija *Ljubičaste kecelje na spomenike!* – kačenje ljubičastih kecelja na spomenike znamenitim muškarcima. Cilj akcije bilo je skretanje pažnje na nevidljivi i neplaćeni ženski rad, na ugrožavanje radnih i reproduktivnih prava i generalno, na rastuću klerikalizaciju. Akcija je bila čin pobune protiv odsustva spomenika važnim ženama iz istorije u javnom prostoru. Jedan od spomenika na koji je postavljena kecelja je i spomenik bivšem Patrijarhu SPC Pavlu. Ova akcija je izazvala veliku kampanju mržnje u medijima i na društvenim mrežama, otvoreno se pozivalo na linč aktivistkinja i aktivista koji su učestvovali u akciji. Kačenje ljubičastih kecelja na javnim mestima - simbol je naše neposlušnosti patrijarhalnim ulogama i nosiocima patrijarhalne moći!

8. marta 2019. - Žene u crnom organizuju uz podršku sledećih grupa: Centar za ženske studije, Društveni centar „Oktobar“, Inicijativa „Mame su zakon“, Inicijativa žena Srbije, Levi samit Srbije, Mreža ŽUC-a, „Nena“- grupa za mir i prava žena, Leskovic, Inicijativa „Ne davimo Beograd“, Novinarke protiv nasilja nad ženama, Peščanik, Kruševac, Rekonstrukcija Ženski fond, Romska ženska mreža, Udruženje za radna prava žena „Roza“, Zrenjanin, SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja, Vlasotince, Alternativni centar za devojke, Kruševac, Sekcija žena UGS Nezavisnost:

- Marš „*Rad, a ne glad, hrana, a ne oružje!*“; tokom održavanja marša, bilo je više napada na aktivistkinje. Marš se završio u Centru za kulturnu dekontaminaciju.
- Izložba „*Roza i Reza*“ u CZKD-u umetnika *Reze al'Hamisa*, izbeglice iz Irana posvećena 100 godišnjici ubistva Roze Luksemburg.

8. marta 2020. - Žene u crnom organizuju uličnu akciju na Trgu Republike *Feminizam napred, patrijarhat nazad*. Tog dana je u saradnji sa Hleb teatrom izvedena scenska akcija *Kriv si ti*. Zagrebačke i beogradske feministkinje su prepevale i prilagodile tekst čileanske feminističke pesme *Nasilnik na tvom putu/Violador en tu camino*.

8. mart 2021. - obeležavanje Međunarodnog dana žena izostaje. Zašto? Ako bi se to pitanje postavilo onim ženama koje su 8. mart organizovale tokom prethodne tri decenije, to bi značilo još jednom prebaciti odgovornost sa sopstvenog nečinjenja u predelu ležerne ravnodušnosti na one koje su učinile „sve što se moglo protiv“, kako je na početku rekla Biljana Jovanović. To pitanje može da se postavi onim kritičarima i kritičarkama, koji zameraju, kako to sami kažu „folklorni“ način obeležavanja, a ne „revolucionarni“, ma šta ta reč značila u kontekstu u kome živimo, a koji nas obavezuje na sada i ovde, kao i nenasilni karakter uličnih protesta. Pitanje koje još možemo da postavimo jeste: ko strategijom prećutkivanja komada žensku tradiciju obeležavanja 8. marta?

Miloš za Žene u crnom, oktobar 2021.